

SANTIAGO RUSIÑOL I EL NOSTRE TEMPS

> Idea i elaboració: Tina Vallès
tina@ques-tions.net

Coincidint amb la inauguració de l'Any Rusiñol aquest juny a Sitges, a *Paper de Vidre* hem volgut dedicar un especial a l'autor de *L'auca del senyor Esteve*, *L'illa de la calma* o *L'hèroe*. Rusiñol va utilitzar tant el pinzell com la ploma, va destacar en més d'un camp artístic, i és per això que hem demanat a especialistes i col·legues de «professió» que valoressin la figura de Santiago Rusiñol des de la seva pròpia experiència. Així, per exemple, Enric Gallén, Jordi Galceran, Ferran Madico i Jordi Banacolocha ens han parlat del teatre de Rusiñol des del punt de vista de l'estudis del teatre, el dramaturg, el director teatral i l'actor, respectivament. I Josep C. Laplana i Jorge Pombo han escrit sobre l'artista plàstic, des del prisma de l'especialista en pintura i el pintor respectivament. A més, Mita Casacuberta i Vinyet Panyella, en tant que responsables (juntament amb Laplana i Gallén, entre d'altres) de l'Any Rusiñol i de destacats i reconeguts estudis sobre l'autor —*Els noms de Rusiñol*, *Santiago Rusiñol i el teatre per dins* i *Santiago Rusiñol: vida, literatura i mite* (tots tres de Mita Casacuberta), i *Santiago Rusiñol. El caminant de la terra* i *Paisatges i escenaris de Santiago Rusiñol* (de Vinyet Panyella)— ens han ofert una visió més general de l'artista i l'home. I per acabar, Norman Cinnamond, besnét de Rusiñol, escriu una carta al besavi que no va conèixer mai però de qui l'àvia (Maria Rusiñol, autora del magnífic *Santiago Rusiñol vist per la seva filla*) li va parlar tant. A més, obrim l'especial amb una citació de Pla —de qui n'hem parafrasejat el títol (*Santiago Rusiñol i el seu temps*) per batejar aquest especial— i el tanquem amb una fotografia gairebé inèdita de Rusiñol cedida per la Fundació Francesc Pujols.

Josep Pla, citació de *Santiago Rusiñol i el seu temps*

La imatge popular que en té la gent no té gaire relació amb la realitat. Per poca atenció que hom hi esmerci, apareix un Rusiñol més complex, irònic, però poc bromista, sarcàstic més que no pas alegre, fabulosament treballador i profundament trist. He arribat a la conclusió que fou un home apassionat del seu treball per sobre de qualsevol altra cosa, solitari, insatisfet, lúgubre, i que tot el que féu en aquest món —una obra quantitativament considerable amb positius esclats— fou per escamotejar el mal de la vida, el *tedium vitae*.

Rusiñol plorava en els bateigs
i reia en els enterraments

Li passava això: davant dels espectacles que la gent reputa alegres i divertits, es posava trist; en canvi, quan sorprenia un espectacle que entristeix la gent, el llavi li somreia. Rusiñol era un home —solia dir Josep Maria

Sert, que fou un gran amic seu— que no estava content més que quan estava trist. Plorava en els bateigs i reia en els enterraments.

Mita Casacuberta, professora de literatura catalana a la Universitat de Girona

Els cent anys de Xarau

A més de commemorar el 75è aniversari de la mort de l'artista i el centenari de la publicació de la novel·la *L'auca del senyor Esteve*, l'Any Rusiñol s'acomiarà amb

la celebració dels cent anys de la creació de Xarau, una de les construccions literàries més importants de Santiago Rusiñol al costat del famós «senyor Esteve». Xarau és el pseudònim amb què Santiago Rusiñol, a partir del 27 de juny de 1907, va escriure una columna setmanal al setmanari humorístic *L'Esquella de la Torratxa* editat per Antoni López, de la Llibreria Espanyola de la Rambla, amb la finalitat de parodiar el *Glosari* de Xènius que, des del gener de l'any anterior, apareixia gairebé diàriament a les pàgines de *La Veu de Catalunya*, portaveu de la Lliga Regionalista i uns dels instruments més eficaços per a la difusió del projecte cultural i polític conegut amb el nom de Noucentisme.

Llegir els prop de mil articles que Santiago Rusiñol va deixar publicats a *L'Esquella de la Torratxa* suposa, avui dia, la possibilitat d'accedir a la història en general i a la història de la cultura catalana en particular des de la porta del darrere

A través de la ironia, Santiago Rusiñol ofería als lectors del popular setmanari una visió del món planera, agafada des de ran de terra i, per tant, fermament arrelada a la realitat quotidiana. Contra els grans discursos o les grans idees amb majúscula que destil·len les gloses de Xènius, Xarau es proposa mostrar el que hi ha realment sota la màscara que el Noucentisme intenta imposar a la complexitat de relacions humanes que constitueixen la societat moderna de l'Europa del començament del segle xx.

El *Glosari* de Xarau va durar uns quants anys més que el de Xènius. Rusiñol va interrompre el seu compromís amb *L'Esquella* l'any 1925, en plena dictadura del general Primo de Rivera, contra la qual no va deixar de batallar, des del terreny del llençatge, el material que conforma la realitat, en cap moment.

Llegir els prop de mil articles que Santiago Rusiñol va deixar publicats a *L'Esquella de la Torratxa* suposa, avui dia, la possibilitat d'accedir a la història en general i a la història de la cultura catalana en particular des de la porta del darrere. És a dir, a través d'una veu que posa al davant del lector actual el mirall de la pròpia experiència del conflicte, de les dificultats de l'encaix de l'individu en una societat en perpètua i ràpida transformació; però també li proporciona un dels instruments més efectius per enfrontar-s'hi de manera intel·ligent: el somriure només que dels ulls de Xarau.

Vinyet Panyella, llicenciada en Filologia Catalana i escriptora

Santiago Rusiñol, l'etern seductor

Més enllà de la llegenda, del cúmul d'anècdotes versemblants i espúries, d'excel·lents retrats literaris, d'opinions farcides de vaguetats i tòpics, d'una munió d'estudis i aproximacions tan rigorosos com imprescindibles i de tot el que constitueixen elements tant d'atracció com dissuasius d'un nom propi que ha superat les traves de la història cultural, Santiago Rusiñol afronta el setanta-cinquè aniversari del seu traspàs amb més expectatives que mai.

M'he preguntat sovint on rau el poder de seducció del personatge. Rusiñol és un artista total motivat per la dèria de la creació artística en tant que protagonista actiu i subjecte passiu. «Sólo me preocupa el demonio del arte», confessa als vint-i-cinc anys i en ple viatge de noces al seu amic, l'escultor Enric Clarasó.

Pinta i escriu al llarg de tota la seva vida; se li compten vora un miler d'obres plàstiques i un centenar de llibres publicats, a més d'innombrables articles elaborats

amb una constància exemplar. Seguint i perseguint l'ideal de l'art la seva vida és el paradigma de l'artista viatger que mai no sojorna al mateix lloc més que uns pocs mesos o setmanes seguits. Quan arriba als seixanta-cinc anys penja la ploma a la figuera. La mort l'assetja als setanta als jardins d'Aranjuez.

El seu concepte d'art, al qual consagra la vida, s'estén més enllà dels quadres i dels llibres: col·lecciona objectes de forja antiga per autèntic i profund amor a l'art i no a cop de talonari; actua com a valedor de la dignificació de la música popular i com a introductor de la música simbolista enaltint l'obra d'Enric Morera i dels simbolistes belgues; ajuda els artistes joves i aquells que, com ell, senten la crida de l'art i s'hi dedi-

Santiago Rusiñol continua essent un dels més grans seductors del segle

quen amb sinceritat i amb passió, com foren en el seu moment Manolo Hugué i Pablo Picasso. El museu del Cau Ferrat de Sitges constitueix la vida de l'artista explicada per mitjà dels quadres i objectes artístics que hi van començar a fer estada des de 1893.

A finals del segle XIX Rusiñol esdevé el líder del Modernisme hispànic, reconegut tant per Miguel de Unamuno com per Rubén Darío, i exerceix una influència que depassa el medi cultural, artístic i literari de la Catalunya del tomb de segle. La seva llista d'amistats sorprèn per l'aiguabarreig generacional, estètic i geogràfic: Raimon Casellas i Narcís Oller, Josep Yxart i Modesto Sánchez Ortiz, Benito Pérez Galdós i Joan Alcover, Pompeu Fabra i Miguel Sarmiento, Enric Borràs i Josep M. de Sagarra, Eduard L. Chavarrí i Léon Daudet, María Martínez Sierra i Henry de Régnier, Gabriel Alomar i Manuel de Falla, Angel Ganivet i Josep Carner..., comptant, a més, Ramon Casas, Miquel Utrillo i Enric Clarasó des dels anys de joventut.

Paral·lelament a la vida extravertida, existeix el Rusiñol malenconiós i intimista, a la recerca de la quietud i l'aïllament per retrobar-se en els seus quadres i els seus textos. L'enigma de la introspecció abocada a la creativitat. Tant és que els escenaris siguin París en plena boira, Sitges entre el blau i el blanc, el verd frondós dels jardins de Granada, els ametllers assolellats i les cales màgiques de Mallorca, l'aigua quieta del Tajo, la solitud dels jardins com el darrer i únic espai possible de vida pròpia. Quan les mans ja li tremolaven i havia de subjectar els pinzells com bonament podia, el traç de les fulles dels arbres li quedaven molt millor, explicava.

La biografia integral de Santiago Rusiñol és la d'un personatge únic i polièdric que va dedicar tota la vida a l'art des de múltiples dimensions. Setanta-cinc anys després del seu comiat terrenal, Santiago Rusiñol continua essent un dels més grans seductors del segle.

Enric Gallén, professor de literatura catalana a la Universitat Pompeu Fabra

Com a fill i nét d'una menestralia de barri en procés d'extinció, el nom i la figura de Rusiñol van formar part des de petit d'una sèrie d'autèntiques manifestacions de la cultura popular d'origen urbà del segle XX. A casa, la referència de l'escriptor barceloní es barrejava amb una altra de més viva i simbòlica, la del Barça, i amb altres de somortes o gairebé desaparegudes com el cuplet, Emili Vendrell, o les revistes de Josep Santpere en el Paral·lel d'abans de la guerra. Perquè Rusiñol, el cuplet, Vendrell i Santpere pertanyien ja a un passat irrecuperable. No eren res més que mostres d'un peculiar paradís perdut, que uns pocs encara, sota l'etiqueta tolerada del barcelonisme, van procurar de revifar i de preservar-ne la memòria tant com va ser possible. Estic parlant, esclar, del Rusiñol de l'*Auca*, i també del que viatjava en

carro per Catalunya amb en Ramon Casas, el dels duros a quatre pessetes, o el de la broma permanent. El bohemí faceciós, si es vol, el més superficial en aparença, el carregat d'anècdotes i d'acudits que publicava la imprescindible editorial Millà de postguerra.

Rusiñol o la pervivència d'una cultura popular, que amagava la riquesa i la diversitat de l'obra artística i literària d'un autèntic homenet, que no vaig comprendre en la seva totalitat fins que en Joaquim Molas ens el va explicar degudament contextualitzat en el seminari que va dedicar al modernisme en els Estudis Universitaris Catalans, al marge de la universitat oficial, durant el curs 1969-1970. Quina comoció! Per mi, a partir d'aleshores, va aflorar una de les figures claus de la cultura catalana del tombant del segle XIX, l'expressió de l'artista total, l'escriptor simbolista, l'organitzador i dinamitzador de les festes del Cau Ferrat. Després venia l'autor de teatre de moda, el Xarau antinoucentista, o l'avalador i conreador del vodevil, interessat com estava a contactar amb un públic ampli, encara que això significués rebaixar els plantejaments artístics i ideològics. Què hi farem!

En els inicis del segle XXI, el caràcter polifacètic i el valor del conjunt de l'obra de Rusiñol han estat ja acceptats i reconeguts per totes les instàncies degudes, i forma part ja de tot el domini públic. Algú ho pot posar en dubte? Em costa, tanmateix, de retrobar, de reconèixer el llegat de Rusiñol en la nostra tradició literària. Fa uns pocs anys, en l'àmbit del teatre, les primeres propostes dramàtiques de Jordi Sànchez em van semblar que recuperaven, potser sense tenir-ne coneixement, una part de l'esperit rusiñolesc, l'humor gruixut, la rèplica àgil i faceciosa que també s'apreciaven en els divertits gags dels *Plats bruts* televisius. Avui, però, què més en resta?

Josep C. Laplana, director del Museu de Montserrat

Un còctel de mística i escepticisme

Rusiñol era una persona i una personalitat rica i complicada. Dic *persona* en el sentit profund i fort de la paraula; ho era. Aspecte extern: alt, *guapo*, elegant, captivador. Aspecte intern: gran capacitat d'introspecció, intuïtiu, ràpid de reflex, un sentit molt profund i viscut de l'amistat i de la benvolença envers la gent, una gran comprensió i indulgència envers els defectes d'altri, sobretot de la vanitat i de la necessitat d'utilitzar qualsevol mitjà per tal de sobreviure i de superar els continus tràngols de la vida.

L'anomeno *personalitat* perquè tot això ho tenia en grau superlatiu, i a més era artista integral, sabia comunicar amb una gràcia i una dignitat estètica d'alt nivell. Em quedo molt curt. Rusiñol era també un home amb unes ferides molt fortes a l'ànima. Patia horriblement tortures inexpressables l'origen de les quals no comprenia ni ell mateix.

Passava dies tancats, sense ganes de res ni de fer res. El seu humorisme, ordinàriament tan tendre, podia ser terrible, mordaç, corrosiu, destructiu. A vegades, sense voler, mogut per l'incontenible desig de fer gràcia, podia fer mal a algú, i després s'havia de justificar. Els moments infernals se'ls passava ell sol, a vegades amb la companyia d'algun familiar. Allò de l'«infern són els altres» de Sartre per a Rusiñol no és veritat. L'infern era la zona caòtica i inexplorada que portava dintre. Però quan s'escampava la boira, tornava a ser l'home més simpàtic del món, el que exercia un

magnetisme extraordinari al seu entorn, el que trobava una sortida graciosa a tots els problemes i embolics que se li presentaven. L'home que reia francament i contagiava el seu bon humor, talment que al seu costat la gent s'hi trobava bé.

Vaig estudiar Rusiñol com a pintor, i em va interessar moltíssim perquè la seva pintura era en tot moment «interessant», sempre diu coses, no és un simple tècnic ni un malabarista del color, sinó que en la seva pintura plasma la seva ànima. Per això, a mi, Rusiñol m'interessa tot i en la seva integritat. Reconec que les seves etapes són desiguals i que abans dels quaranta anys va començar ja la seva gran davallada. Però aquest Rusiñol també em diu moltes coses. Talment que m'he adonat que sense proposar-m'ho, tinc amb ell com una mena de pacte d'amistat. M'explica els seus secrets, sense necessitat de dir-me res, i jo l'entenc i el comprenc, no solament com a pintor, sinó també com a persona i amic. Hi ha entremig l'abisme de la mort i la diferència de tres generacions. Però per a mi això no és cap obstacle infranquejable. La seva pintura i els seus escrits em sonen molt pròxims. I no és imaginació ni fantasia, sinó més aviat una natural sintonia que hem establert tots dos. Tant Rusiñol com jo, tenim un vena mística, i també una gran dosi d'escepticisme.

Jorge Pombo, pintor

Al llarg de tota la costa sud de Grenlàndia trobem disperses una gran quantitat de cases unifamiliars, separades per uns pocs quilòmetres. Caminava jo una tarda per una d'aquelles senderes que uneixen una casa amb la següent, quan em vaig trobar amb una bicicleta nova abandonada. Aquella mateixa nit vaig entaular conversa amb un esquimal i li vaig preguntar per quin motiu deixaven les seves pertinences desateses al bell mig del carrer i si no tenien por que algú les hi pogués robar. Ell em respongué, tot sorprès, que no, que allà ningú no prenia el que no era seu perquè la persona que havia deixat aquella bicicleta potser podia tornar-la a menester algun dia. Jo li vaig fer saber que em semblava una actitud molt noble i que en el meu país ens ensenyaven tot el contrari i que probablement l'haguéssim agafat només per si ens pogués fer falta en un hipotètic futur.

Rusiñol mira cap als costats, cap a la part de l'escena on no succeeixen les coses a les quals gairebé tothom presta atenció

Tot sovint penso en una idealista educació del desafecte. Imagino com seria de bell haver après a no desitjar allò que no és nostre i, més encara, a no anhelar-ne la possessió. Penso i caic en el detall que als nostres carrers no hi ha res d'utilitat a l'abast del vianant. Hi podem trobar edificis, arbres..., en definitiva, carrers; però no hi ha bicicletes sense lligar, cotxes sense alarma, portes obertes. Vivim envoltats d'un paisatge desolador, desproveït de vida (amb majúscules) i d'elements «utilitzables», com aquella bicicleta aparcada a un cantó del camí. Un decorat que em provoca un constant sentiment de melangia.

En la majoria dels quadres de Rusiñol intueixo una afinitat amb aquesta mateixa sensació. Dels seus paisatges emana una despreocupació pels detalls superflus, per les anècdotes intranscendents amb la intenció d'aconseguir una major contundència, una més gran eficàcia en l'expressió de l'ànima del paisatge i del seu potencial comunicatiu. Un indiscutible perfum de nostàlgica malenconia.

Rusiñol mira cap als costats, cap a la part de l'escena on no succeeixen les coses a les quals gairebé tothom presta atenció. S'interessa per la sala de ball quan ningú

ja no hi balla, pel camí sense caminant, pels ulls del personatge quan aquest mira cap endins, oblidant tot allò que s'esdevé al seu voltant.

A Rusiñol no li interessa pas la bicicleta de l'altre, i menys encara si és nova. Ell s'estimaria més conversar amb el seu propietari.

Jordi Galceran, autor teatral

Rusiñol: el savi de Vilatrista

La meva primera relació directa amb el teatre va ser a través d'un grup aficionat. Tenia disset anys. M'hi vaig ficar perquè en el grup hi havia un parell de noies que em van fer néixer la vocació artística de manera sobtada. El primer paper que em van donar va ser a l'obra *Els savis de Vilatrista*, de Santiago Rusiñol. Feia de «Jove segon». Dues rèpliques. Era una farsa d'aquelles que tant agradaven a Rusiñol on entraven en conflicte el món de la poesia i el de la prosa. Aquest era el seu gran tema, tractat des de molts punts de vista diferents i amb diferents ambicions. Quan un autor, gairebé sense adonar-se'n, acaba parlant sempre del mateix és perquè en el fons del fons està definint la seva vida. Crec que sota la pàtina de frivolitat i de permanent sentit de l'humor que ens transmet el personatge s'amagava una tristesa pregona, una certa desesperança que només es podia suportar amb collonades o amb absentia. I Rusiñol va ser especialista en totes dues coses. Els que escrivim sabem que una de les principals raons que ens mou a explicar històries és la de combatre l'avorriment. En Rusiñol, això és evident i en les seves obres s'hi traspu aquesta lluita per mirar d'enganyar la gana, per mirar de superar la tristesa, perquè Rusiñol sabia, com saben tots els grans escriptors de comèdia, que la vida pot arribar a ser la cosa més trista del món. La bona comèdia, com ho van ser moltes de les de Rusiñol, no neix de l'alegria ni dels moments d'eufòria, no neix enmig de riallades i de felicitat; la bona comèdia neix de ser conscient que el final sempre serà el mateix. Aquesta frase me la van atribuir a Rusiñol, a qui li van demanar: «Vostè què creu que hi ha després de la mort?», i ell va respondre: «L'enterro».

Rusiñol sabia que la vida pot arribar a ser la cosa més trista del món

Ferran Madico, director teatral

Rusiñol: el contemporani

Crec que Rusiñol, quan et capbusses a la seva obra, en la seva immensa obra (pictòric, literària, dramàtica, periodística...) mostra una visió del món totalment àcida, totalment contemporània.

Tant pot riure amb crueltat (el nen jueu), com pot ser mordaç (el poble gris), com també, i sobretot, pot fer aflorar els fantasmes que són més profunds en la seva, la nostra, societat.

Amb *L'hèroe*, Rusiñol parla de la guerra, no des de l'adjectiu, sinó des de el subjecte. El soldat que és arrencat d'un nucli familiar i rural, d'un noi que no ha sortit dels límits del seu poble, i és portat a l'altra banda del món (Filipines) a la Guerra, on el premiaran per matar, violar, torturar i drogar-se. Aquesta ja és la ruïna que fa la societat amb un jove soldat. Rusiñol fa que la societat el retorni (un cop convertit en monstre) altre cop al si de la seva innocent família. Altre cop a les faldilles de la seva mare, a l'autoritat rural de la Guàrdia Civil, a les lleis de la poc estructurada

societat (els burots) i a la ignorància d'un poble treballador. Què li queda sinó destruir i destruir-se. Però i la culpabilitat? I el responsable qui és? Ell? La família? O l'ordre i les institucions que utilitzen el civil tan sols per als seus interessos?

Tot ho posa en crisi per donar-nos-en la visió intel·ligent, la visió tràgica. Res és blanc, res és negre. Com ell mateix diu: «Qui busca la veritat, es mereix el càstig de trobar-la.»

Jordi Banaclocha, actor

Ho recordo molt bé, m'estava preparant la bossa per anar a fer un bolo de *L'avar*, l'obra de Molière que havia dirigit en Sergi Belbel pel Grec de l'estiu anterior, i que estàvem portant de gira per Catalunya, després de fer una curta temporada al Tivoli. Devia ser cap al febrer del 97.

Va sonar el telèfon: era l'amic Ignasi Camprodon, coordinador artístic del Nacional (bé d'un Nacional que encara no existia, es deia que segurament seria oficialment inaugurat als inicis de la temporada 1997-98). L'Ignasi m'explica que estan preparant la temporada inaugural i que tenen la intenció de començar amb *L'auca del Senyor Esteve* d'en Rusiñol. Jo em vaig fer una mica l'orni, perquè de fet ja ho sabia, era d'aquelles coses que es comentaven entre la gent de la professió. Després de fer petar la xerrada una bona estona, em diu que el motiu de la trucada era comunicar-me que havien pensat en mi per fer el paper de l'avi.

Em vaig quedar glaçat. He de confessar que és un dels personatges que més il·lusió em feien d'interpretar; però de cap manera podia creure que haguessin pensat en mi.

Jo llavors tenia cinquanta-dos anys i em semblava que no donava ni l'edat ni el perfil més adequat. Però com que els actors tenim un punt d'inconscients vaig dir a l'Ignasi que molt bé, que en principi acceptava, i vam quedar per a un altre dia, en el qual ja parlaria amb l'Adolfo Marsillach, el director previst per al muntatge.

El dia concret vaig anar al Nacional (llavors encara estava molt en obres) per entrevistar-me amb en Marsillach. Ens vam trobar en una saleta de la que actualment és la sala Tallers. Jo hi anava francament nerviós. En Marsillach, que estic convençut que no em coneixia de res, va ser molt agradable, i aviat ens vam posar d'acord. La seva idea del que volia fer amb l'obra em va semblar molt interessant i, finalment, ens vam citar per a una propera trobada amb els actors que farien els papers del Ramon (el meu fill en la ficció), l'Esteve (el meu nét) i el Ramonet (el meu besnét). Es tractava, suposo, de veure si resultàvem creïbles.

Els actors eren tres primeres espases: en Carles Sales, en Francesc Orella i en Santi Ricart, respectivament.

Crec, honestament, que és difícil trobar quatre actors més diferents. Jo pensava que aquell dia s'acabaria la meva intervenció en el muntatge (però com podia fer de pare del Sales si només ens portem uns mesos? O d'avi de l'Orella que ja per ser-ne el pare seria un cas de precocitat destacable?).

L'Adolfo ens va posar de costat als quatre, ens va mirar atentament de dalt a baix, de dreta a esquerra, i va dir: «Molt bé, sí senyors, és el que jo buscava». Em vaig quedar de pedra.

Calia, doncs, ja que la providència em posava en una situació tan delicada i alhora tan engrescadora, afrontar de cara la qüestió. No podeu imaginar-vos el repte que representava per a mi aquell paper. L'última vegada que l'havia vist dalt d'un escenari el feia el gran Pau Garsaball, un mestre; per a mi «el Mestre». No vaig ni voler pensar-hi, en això. Em van oferir de veure un vídeo d'aquell muntatge, un fantàstic treball d'en Pere Planella; però no vaig voler saber-ne res, perquè si me'l miro no el faig.

Però el vaig fer, i me'n vaig sortir com vaig poder. En Marsillach em va ajudar, sobretot amb la seva paciència. Crec que en aquell muntatge se la va gastar tota, la paciència; penseu que era una estrena total, i quan dic *total* vull dir TOTAL.

Estrenàvem els actors, evidentment; però estrenaven també els tècnics una sala que era la primera vegada que aixecava el teló. Recordo especialment els problemes per acabar de muntar el segon quadre del quart acte, el de la processó de Corpus. Si se sentia la pluja no se sentien els actors. No sabien com fer-ho perquè es veiessin bé els gegants i tota la faramalla. El recordat i entranyable Lluís Torner no acabava de saber per on el farien entrar, moll i carregat amb el nen i el be (un be que a mes es cagava pertot).

Tots érem nous, tots estàvem com un flam. I per postres l'amic Flotats, ja abans de començar les prèvies, ens llegia un manifest que a tots ens semblava que podia ser una mica conflictiu; tal com ho va ser, de fet.

Però es va estrenar i va anar bé, força bé. Fins i tot vam prorrogar una setmana, i vam fer una gira ben maca per tot Catalunya. La crítica de casa nostra es va dividir, com quasi sempre; però en general no els va agradar.

Bé, tothom és lliure de dir-hi la seva; però el que no comprenc és que alguns d'ells van manifestar que *L'auca* no els semblava la peça més adequada per inaugurar el Teatre Nacional de Catalunya. Doncs en això, i amb tots els respectes, crec que s'equivocaven. Per mi *L'auca* és un dels títols més indicats, evidentment no és l'únic; jo aquesta obra d'en Rusiñol la trobo rodona, especialment encertada; té tots els ingredients bàsics d'una gran peça teatral i els té en les proporcions precises.

Els seus personatges són tots ells prototips absolutament recognoscibles del mosaic de la vida catalana: l'avi, les tres Maries, el viatjant atrafegat, la Felícia sempre delicada, el senyor Pau, els convidats al casament, la veïna xafardera i, sobretot, els protagonistes: l'Esteve i la Tomaseta.

Crec que *L'auca del senyor Esteve* és una peça cabdal del teatre d'aquest país. És clar que aquesta és la meva opinió i, si bé sóc un professional del teatre, això no vol dir que el meu criteri hagi de ser el més encertat. Es pot ser un professional del teatre i no tenir-ne ni idea. Però en tot cas, repeteixo que aquesta es la meva i, val el que val, encara que de fet és ben poc.

L'auca del senyor Esteve és una peça cabdal del teatre d'aquest país

Norman Cinnamond, arquitecte i besnét de Santiago Rusiñol

Carta al besavi Rusiñol

Estimat besavi,

Mai et vaig arribar a conèixer, vaig néixer als deu anys de la teva mort.

Tot i així, el teu record s'ha mantingut entre nosaltres, sobretot gràcies a la teva filla Maria, la meva àvia. Ella fou la persona que ens va transmetre l'estima per tu, mitjançant la profunda admiració, devoció i amor que et tenia. Deia que era la lluna que vivia sota el reflex del sol que tu eres. L'àvia ens explicava les seves vivències amb tu a París, Sitges, Mallorca, Granada, Aranjuez... Sempre era al teu costat en les xerrades als cafès, recorda que parlaves poc i escoltaves molt; com a gran observador de la realitat, vas ser pintor i escriptor simbolista, possiblement el més important de la teva època, i posteriorment modernista i naturalista.

Qui pot oblidar les festes modernistes a Sitges, avenç cultural a la teva època?

La teva pintura refinada i distant és un record constant amb el qual tinc contacte a diari a casa meva.

La teva literatura agredolça i irònica amb aquest toc de tristesa tan teu, tan diferent

de la teva imatge pública, tan brillant que comença amb la volta a Catalunya en carro i segueix amb els teus duros a quatre pessetes i mil anècdotes més, unes certes i d'altres d'atribuïdes...

Per si no ho sabies, t'he d'explicar que continues essent molt important, difícilment deixes de sortir als diaris, on es parla tant de tu com de la teva obra.

No has perdut en absolut el tren de català universal, títol adjudicat pels teus coetanis. Com pots veure, segueix en l'ambient la teva figura bohèmia, bohèmia daurada i culta, amb pipa, barba i xambergó.

Estimat besavi, la carta podria ésser interminable, mes potser inconvenient per a tu, tan contrari als reconeixements.

Deixem-ho per avui. Fins aviat.

El teu besnét que t'estima,

Norman Cinnamond Planás

1928. Santiago Rusiñol amb la Penya *La Punyalada*, al restaurant del mateix nom. Foto cedida per la Fundació Francesc Pujols, gairebé inèdita (va aparèixer en un magazine de *La Vanguardia* el 5 de setembre de 1993). «Ara té la tertúlia assegurada al Passeig de Gràcia, a La Punyalada, amb Moragas, Pahissa, Bosch Barret, Pujols (quan ve de Martorell) i altres amics, [...] i la indefectible senyora Lluïsa, davant d'una copeta de conyac»; «Gelats, el sereno de Passeig de Gràcia i Rosselló, vestit de sereno, amb el xuixo i el fanal, li fa de vegades companyia», citacions de *Santiago Rusiñol i el seu temps*, de Josep Pla, que ajuden a identificar alguns dels fotografiats.

